

Utasi Csilla

A POLGÁRI MENTALITÁS VÉDELME: Heltai Gáspár *Száz fabulája*

Amint ismeretes, Waldapfel József 1933-as dolgozatában a következőképp foglalta össze Heltai Gáspárnak az antitrinitárius forrongás időszakában tanúsított magatartását. Heltai, a kolozsvári szászok prédikátora a város vezető plébánosát és lelkészeinek többségét követve a hatvanas évek közepén a szakramentárius irányzat híve lett. Dávid Ferenc újabb hitbeli fordulata azonban már kétellyel töltötte el Heltait, a tanács ismételt fölszólításai ellenére évekig nem lépett szószékre. Ebben az időszakban kezdett a küzdelmektől távolabb álló műveibe. Határozott felekezeti állásfoglalást nem tartalmazó kötetei közé tartozik az 1566-ban, az antitrinitárius viták első évében, erkölcsi-tanító munkája folytatásaként kiadott ezópusi mesegyűjteménye, a *Száz fabula* is, mely Heltai számára „dogmatikus kérdések érintésének szüksége nélkül adott módott a biblikus-reformatori életbölcesség prédikálására”.¹

Ma már jól látszik, hogy a Kolozsvár vezető reformátorainak teológiai álláspontját szembeállító megközelítés egysíkú keretben veti föl a fabuláskönyv keletkezésének kérdését. Az újabb kutatások eredményei alapján úgy vélem, hogy a fabuláskönyv indítékára a kolozsvári hitújítás egész lefolyásmenetének összefüggésében kell választ keresnünk.

A német történetírás a múlt évszázad hetvenes éveiben előbb szervezeti és jogtörténeti, utóbb pedig kegyesség-, mentalitás- és kommunikációtörténeti vonatkozásaiban kezdte föltárni a világi hatalomnak a késő-középkori városokban végbe ment szerepbővülését. A magisztrátusok a korban közösségük lelki üdvéért is felelős szervvé váltak, hatalmukat a város területén működő egyházi intézmények ellenőrzésére is kiterjesztették. Bernd Moeller dolgozataiban a városi fennhatóságok autonómia-törekvését a korabeli a polgári mentalitásnak tulajdonítja. E szemlélet nem vont éles határt a világi és a spirituális életszféra között, a polgárok városukra mint üdvközösségre – a földi zarándoklat és az örök üdvösség helyszínére –, a corpus christianumot kicsiben megvalósító szervezeti formára tekintettek. A városi fennhatóságoknak a *communitas* lelki üdvéért felelősséget vállaló szerepe a re-

¹ WALDAPFEL József, *Heltai Gáspárról* = W. J., *Irodalmi tanulmányok*, Bp., Szépirodalmi Kiadó, 1957, 47. Waldapfel József a fabuláskönyv dogmatikai semlegességének állításával nemcsak Heltai indítékát jelölte ki, hanem nagyobb irodalomtörténeti összefüggésbe is ágyazta Heltai mesegyűjteményét, helyét a modern irodalom kialakulásához vezető szekularizációs folyamat kiindulópontjaként jelölte ki.

formáció idejére is sértetlenül megmaradt. Moeller szerint a zürichi és a stasbourg-i sikeres városreformációk élén álló teológusok, Zwingli és Bucer éppen a polgári mentalitásra építve hidalták át a Luther tanításában a közösségi eszme teológiai megalapozása és az üdvtan individualizáló elemei között létező szakadékot.²

A középkorban hasonló szervezeti függetlenséget elért magyarországi szabad királyi városok reformációja a németországi folyamatokra emlékeztető módon alakult. Szegedi Edit kutatásai meggyőzően bizonyították, hogy Kolozsvárott a hitújítás utolsó fordulata városreformációba torkollott.³ Úgy vélem, hogy az antitritinárius tanok bevezetését kísérő, a korábbi vitáknál hevesebb összetűzések azt is jelzik azonban, hogy ez esetben a városi öntudat és a dogmatikai álláspont találkozására nem volt akadálymentes.

Az egyetértés hiányában minden bizonnyal szerepet játszott a hitbizonyosság birtokában lévő gyulafehérvári antitritinárius vezetők határozott, dogmatikailag az egész világot egyesíteni akaró, központilag irányított koncepciója is. A magisztrátus ebben helyzetben gyakorlati lépéseket tett.⁴ Az 1557 óta a hitviták kanalizálását, a város konfesszionális egységének biztosítását betöltő tanács tagjai ezúttal is a *communitas* szociális békéjét szem előtt tartó, a felekezeti vitákat tompító, a vezető lelkész törekvéseit támogató határozatokat hoztak.⁵ A városi fennhatóság számára az új tanítás támogatásához elég biztosítéknak látszott az, hogy az anti-

² A kutatás korabeli állását Hans-Christoph RUBLACK, *Forschungsbericht Stadt und Reformation* című tanulmányában ismerteti = *Stadt und Kirche*, Hrsg. Bernd MOELLER, Gütersloh, Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn, 1978 (Schriften des Vereins für Reformationsgeschichte, Band 190), 19.

³ SZEGEDI Edit, *A reformáció Kolozsváron*, Keresztény Magvető, 113(2007), 39–51. Az 1568-ban a fejedelmi bíróság elé terjesztett, a plébániatemplom használati jogával és a plébános nemzetiségével összefüggő kérdések voltak a kolozsvári reformáció lefolyásmenete szempontjából a legfontosabbak. A város vezető lelkésze Kolozsvárott 1568-ig mindig szász nemzetiségű volt, s a plébániatemplom a szász híveké volt. A fejedelmi bíróság a kérdést a városi statutum kibővítésével oldotta meg. Amint erre Szegedi Edit figyelmeztet, a fejedelmi bíróság a plébániatemplom paritásos használatának elrendelésével a Szent Mihály-templomot a tanács domíniumává tette, a döntéssel az antitritinárius fordulat városreformációként való kiteljesedésének lehetőségét teremtvé meg.

⁴ Az 1568-as tordai országgyűlésen meghozott vallási törvény az evangélium szabad prédikálását biztosította a lelkészek számára. Szuperintendensük és más előljáróik sem elmozdításukkal, sem egyéb kényszerítéssel nem avatkozhattak az evangélium hirdetésének módjába. A törvény a városi, mezővárosi és falusi közösségek jogaként határozta meg a lelkészek meghívását és elbocsátását. (Az 1566 és 1571 között keletkezett vallási törvények szövegét BALÁZS Mihály közli tanulmányában, „A hit ... hallásból leszön.”: *Vallásszabadság és bevett vallások (receptae religiones) Erdélyben a 16. században*, = B. M., *Felekezeti és fikció: Tanulmányok 16. századi irodalmunkról*, Bp., Balassi, 2006 (Régi Magyar Könyvtár, Tanulmányok, 8). A kolozsvári centumviri tagjai abban a helyzetben, melyben Dávid Ferenc egy személyben töltötte be a város plébánosának, a „kolozsvári egyház” szuperintendensének és János Zsigmond udvari lelkészének hivatalát, a város megosztottságát növelhették volna csupán az új tanok elutasításával, hiszen nem remélhették, hogy Dávid Ferencet saját egyházmegyéjének zsinata fegyelmi vagy erkölcsi vétség miatt hivatalától megfosztja.

⁵ A városi tanács 1566-69. évi, latin jegyzőkönyvének lelőhelye: Arhivale Nationale, Direcția Județeană Cluj, Cluj-Napoca, Protocolele adunărilor generale.

trinitárius dogmatikai álláspont nem, vagy nagyon mérsékelten tartalmaz a civitas szerveződését bomlással fenyegető anabaptisztikus és spirituális elképzeléseket.⁶

Bizonyosnak látszik, hogy Heltai évekig tartó ellenállását nem foghatjuk föl személyes, lelkiismereti kételynek. A Theodore de Béze, Heinrich Bullinger és Johann Haller között lefolyt levélváltás tanúsítja, hogy Heltai 1566-ban megkereste az európai szakramentáriusok vezetőit, Dávid Ferenc téziseinek megküldésével a kolozsvári hitújítás új fordulatának leállítására törekedett.⁷ 1568-ban a második gyulafehérvári hitvitán a „katolikusok” – a helvét irányzat híveinek – oldalán vett részt a disputáció egyik bírójaként, s a vita latin jegyzőkönyvét nyomdájában szakramentárius nézőpontból adta ki, műhelye még 1569-ben is Melius Juhász Péteréknek dolgozott. Heltai Gáspár csatlakozását követően az 1568-as disputáció jegyzőkönyvének raktáron maradt példányaiba utólag belekötött latin előszóban okolta meg áttérését és ítélte el korábbi tudatlanságát. Vonakodását bizonyára az antitrinitárius tanításnak az ezeréves keresztény hagyománnyal, a zsinatok határozataival és az egyházatyák tanításával szakító szokatlan merészsége váltotta ki, ám nem ez volt egyedüli oka. Akkor csatlakozott közössége egyházi és világi vezetőihez, amikor a fordulat városreformációként teljesedett ki.

Heltai ellenállásának megértéséhez annak megvizsgálása visz bennünket közelebb, hogy az antitrinitárius vezetők az átalakulás valóságos lefolyásmenetét miként vázolták. Dávid Ferenc 1567-ben kiadott irata, a Miguel Servet *Christianismi restitutioja* mellett Lelio Sozzini *Brevis explicatióját* is hasznosító *Rövid magyarázat Tanácsadás* címet viselő *Utolsó Részben* az eszmék megvalósulásának útját írja elő. Nem lehet kétséges, hogy az *Utolsó részben* kifejtett, az igaz anyaszentegyház helyreállítását biztosító lelki megújulás azonos az előzőekben tárgyalt chiliasztikus elképzelések békebirodalmához vezető spirituális megújulással. A Krisztus második eljöveteleivel létrejövő, ezeréves királyságot Dávid „nem úgy képzelte el, hogy Krisztus a földön felépülő új Jeruzsálem trónján ül, hanem úgy, hogy az emberek szívében jelenik meg, mint hamisítatlan, tiszta és éppen ezért hatékony istenismeret. Ennek ereje szünteti meg a földön a bűn uralmát, s megszűnnek mindazok a lelki bajok, szociális és politikai ellentétek, amelyek az emberiség sorsát megkeserítik.”⁸

Dávid az utolsó fejezet szövegében fejedelmi többest használ: olykor a nyáját eligazító szuperintendens méltóságát, máskor a hívekkel vállalt közösségét fejezi így ki. Szavait a prédikátorokon kívül a mezővárosokban és szabad királyi városok-

⁶ A kolozsvári eljárók politizálása egyúttal a Moellert bíráló Steven E. Ozment nézeteinek helyességére is figyelmeztet. OZMENT, *The Reformation in the Cities* (New Haven, 1975.) című könyvében kifejti, hogy a reformációt nem a szakralizáció és a vallásos felülemelkedés, hanem a deszakralizáció és a hitbéli indítástól való eltávolodás jellemezte. Álláspontjára Heinz SCHILLING utal áttekintésében: *Die Stadt in der frühen Neuzeit*, München, R. Oldenburg, 2004, 95.

⁷ *Correspondance de Theodore de Béze*, kiad. Henri MEYLAN, Genf, Droz, 1973, T. VII., 144., 147–148., 173–174., 181–183. A szakramentárius vezetők 1566 júniusában és júliusában történt levélváltásának Heltaira vonatkozó szakaszaira Balázs Mihály hívta föl a figyelmem.

⁸ BALÁZS Mihály, *Az erdélyi antitrinitarizmus az 1560-as évek végén*, Bp., Akadémiai (Humanizmus és Reformáció 14), 158.

ban a plébánosválasztás jogát gyakorló világi előjárókhöz intézi, hiszen szövegében külön alfejezetben taglalja, hogy miről lehet megismerni a jó lelkeszt. Nem lehetünk azonban bizonyosak, hogy az apostoli credóhoz és a Krisztustól szereztetett imádsághoz utalt, írást nem tudó „együgyű népek” eligazítását Dávid a plébánosok feladatának tartja-e, vagy szövegének ezen a helyén szerzői szerepéből kiközösítve a jelenlévő hallgatóságot feltételező prédikáció élőszóbeli erejét tulajdonítja saját szavainak.

Érvelése általános kijelentésből indul ki, amelynek azonban korabeli referenciális értelme is félreérthetetlen: „Valamikor az Úrnak egyházában visszavonások és külembező értelmek támadnak az tudományban, sokakban kételkedés támad az igaz anyaszentegyházról, hogyha vagyon-é valami igaz anyaszentegyház, avagy nem.” (81.)⁹ Mint írja, munkájában először megválaszolja azt a kérdést, hogy az elmentés dogmatikai álláspontok jelentkezésének dacára megmarad-e az igaz anyaszentegyház sértetlen épségben, majd megmutatja, hogy a keresztyén embernek „mit kelljen mívelni és jó lelkiismerettel mit kelljen követni, hogy idvességének dolgában kárt ne valljon”(81.). Az első kérdést, a hívek hitét meglankasztó és a könyörgést megszüntető kételyt Szent Pálnak a Korinthusbeliekhez írott 1. levelére, az apostoli egyházban uralkodó vitákra hivatkozva egyértelműen elhárítja. Dávid szerint, bár az egyházi szolgák különböző módon építették tovább a hit fundamentumán, s a barátok és pápai doktorok által meghomályosított az Isten felől való igaz tudomány, „mindazáltal az idvességnek fundamentoma épen megmaradott a keresztyéneknél és mindenkoron a kegyes embereknek az ő lelkiismeretök megnyugodt ebben”(82.). Az anyaszentegyház folytonosságának őrzője mindenkor a szegény és tudatlan község volt, „mely együgyűképpen csak az Atya Istenben hitt és az ő Fiában, a mi Urunk Jézus Krisztusban”(82.). A jelen pillanatban, amikor „az Úrnak napja és a tűz”, tehát Jézus küszöbön álló második eljövetele és a Szentlélek állandóan kiáradó kegyelme világosan megjelenti „az emberi leleményeket, kik az igazság mellé vettetének”(82.). Minthogy azonban a homályosság maradványai még hatnak, s a Szentlélek megvilágosító ereje nem egyszerre árad ki mindenkire, ezért Dávid az igaz egyház tagjait a jelen pillanatban a létező, fönnálló egyházközségek kisebbségként tételezi.

Az utolsó rész második fele első olvasásra mérsékelt, szelíd, személyre szabott útmutatásként hat arról, hogy milyen úton kell járnia a keresztyén embernek, ám Dávid a létező közösségeket keményen szembesíti igazságával és az áttérés követelményével. Következetes fogalomhasználata egyértelművé teszi, hogy keresztyén emberek a jelen pillanatban létező gyülekezetekben kisebbséget alkotó igazak.

A tanácsadás második részének kezdetén fontosnak tartja nyomatékosítani, hogy „emberi szerzések és semminemű következtetések nem szükségesek az idvességre”(83.): „Csak az Istennek ígéjében kell azért megnyugodnunk és semmit

⁹ DÁVID Ferenc, *Rövid magyarázat miképpen az Antikrisztus az Istenről való tudományt meghomályosította, és a Krisztus... miképpen építette meg... bizonyos értelmet adván előnkbe*, Albae Juliae 1567, faksimile kiadása és modern szövegkiadása, sajtó alá rendezte és a jegyzetekkel ellátta PÁLFY Márton, Kolozsvár, 1910, 81. A műből a továbbiakban is a modern kiadás alapján idézek.

azon kívől nem kell sem hinnünk, sem cselekednünk, avagy rendelnünk.” (83.) Két dolog, bizonyosság, jel adatott nekünk, a Szentlélek és Isten ígéje, melyekkel valódi istenismerethez juthatunk. A Szentlélekről tanúbizonyosságunk van, általa leszünk Krisztus juhait. Mindenki kielégítő mértékben részesül adományából: „nincs senki oly keresztyén, kinek Isten annyi lelket nem adna, hogy a szentírásból meg nem érthetnéje, mícsodák szükségesek neki idvességére”. (84.) A kinyilatkoztatás megértését segítő másik jel, Isten ígéjének értelmezésében a legfontosabb elv, hogy mindenkor meg kell maradni a helyek egybevetésének gyakorlatánál, nem szabad az isteni igazságot az emberi okossággal vegyítő egyházatyák írásaira és a zsinati határozatokra hagyatkozni: az írás homályosabb részeit más, világosabb részek segítségével kell magyarázni.

A tanácsadás harmadik pontja azt ismerteti, hogy az előbb felsorolt két jelnek miként juthatunk a birtokába. A Szentlélek megadatásáért Istenhez kell könyörögni. Az Isten ígéje felől hozott ítélet igazságának biztosítása pedig nem kicsiny odafigyelést, törődést és imádkozást kíván:¹⁰ „e mostani időben nagy sokakban megbántja az igazságról való értekezést az ő tulajdon és saját ítéletek. Le kell azért tenni a saját tulajdon ítéleteket és bé kell menni a szentírásnak olvasására”. (87–88)

Dávid ezt követően szükségesnek tartja az Isten ígéjének helyes értelmét felölelő rövid sommába foglalni azt, ami az idvességünkhöz szükséges. Leszögezi, hogy Isten az üdvözülésről való minden akaratát és Ó- és az Újtestamentumban jelentette meg, ami az Ó-testamentumban külsőképp példázott, az az Újban beteljesedett, mert a törvénynek a vége Krisztus. A tévelygők tulajdonították a teremtést a háromszemélyű Istennek, ezzel Krisztus lelki országa és jótéteménye eltemetett. Az Ótestamentum könyvei arra tanítanak, hogy Ábrahám, Jákób és Izsák Istene nem a hármasság Isten, hanem Jézus Krisztus atyja. Isten azért teremtette az embert, hogy általa megismertessék és szeretetessék. Az Ádámnak, a pátriákáknak, a prófé-

¹⁰ Mint Balázs Mihály említett, a korai antitrinitáriusok iratait értelmező monográfiájában megállapítja, az antitrinitáriusok másik vulgáris nyelvű kiadványában, az 1567-ben megjelent *Rövid útmutatásban* az igaz írásismeret garanciájának kérdésére Dávid hasonlóképp a megvilágosodás folyamatának leírásával válaszol: „Elmondja, hogy a hívó először megháborodik a sok ellentmondó bibliai hely súlya alatt, s hiába is törekszik ezek összeegyeztetésére egészen addig, míg rá nem jön, hogy Isten segítsége nélkül nem boldogul, tehát hozzá kell fordulni. Ez a tisztázás első foka. Ezt követi a második, melynek során az ember megtagadja magát és érteni kezdi az ígét: »Efféle minden magunknak megtagadásában leszünk Krisztusnak igaz tanítványi, felvén a keresztyét, követjük őtet és tanítottunk őtüle, az úrhoz térvén, elvételük szemünknek homályossága, szívünknek keménysége.« Nem a scriptura sacra sui ipsius interpres ('a szentírás önmaga értelmezője') reformatori elvéhez jutunk tehát, amely egyértelműen etikai kritériumokhoz köti a biblia helyes értelmezését.” (BALÁZS Mihály, *Az erdélyi antitrinitarizmus az 1560-as évek végén*, Bp., Akadémiai (Humanizmus és Reformáció 14.), 60–61. Balázs Mihály azonosítja, hogy Dávid Ferenc a radikális reformáció spirituális-anabaptisztikus irányzataihoz közeli hermeneutikai alapkritérium kidolgozásakor alapul vette a bázeli professzor, Sebastian Castellio 1551-es bibliafordítása VI. Edward angol királyhoz intézett előszavának és a bibliakiadáshoz csatolt, *Quae via sit recta ad intelligendas sacras scripturas* (*Melyik út helyes a szentírás értelmezéséhez*) című traktátusának nézeteit (BALÁZS Mihály, *i. m.*, 61–62.).

táknak és a királyoknak Isten fiáról, Jézus Krisztusról adott ígéret nem jelent mást, mint hogy ő az, aki elhozza az áldást és elrontja az ördög országát.

Az ígéret és az idők beteljesülése közötti időben Isten népe a bűn megismerése és a közbenjárók jótéteményeinek elfogadása céljából a törvény alatt őriztetett. Az Ószövetség könyvei beszélnek el ezeket az eseményeket, melyek a jövő dolgok árnyékai és képei. Az Újtestamentum az Ótestamentum világossága és magyarázata, mert nyíltan tanít arról, hogy Jézus Krisztus a nekünk adatott áldott mag, az igaz bárány és e világért való áldozat, aki által az Atya minket magával megengesztelt, akinek vére kiontásával Isten fiaivá választattunk.

Isten jótéteményei, melyeket a Krisztusban, a Krisztus által nekünk adott, kiesnének elménkből, ha Isten jóvoltában meg nem pecsételné a mi szívünkben a Szentlélek által. Dávid ihletett mondatokban beszél arról, hogy Isten tehát a Krisztust ajánlja nekünk, akit azért adott, hogy bölcsességünk, megszentelésünk és váltságunk legyen, kívül senki nem lehet kedves Istennél, és nem mehet hozzá. Azért szereztetett, hogy mesterünk, közbenjárónk, gondviselőnk, üdvösségünk, életünk legyen, hogy bőséggel megtalálható legyen benne mindaz, ami üdvösségünkhöz szükséges. Krisztusnak adta Isten az ítéletet, hogy elevenek és holtak bírója legyen, a híveknek életet adjon, a hitetleneket pedig örök tűzre vesse.

Úgy látja, hogy a igaz tudomány sommája az egyház biztosítója: „Mind a két fél, tudniillik a tanítók és tanulók, amég ez határban maradtanak ép volt az anyaszentegyház. Ennek utána is jó állapotban leszünk, ha a szentírásnak együgyűségére szoktatjuk magunkat.” (91.) Az Isten lényegéről való vitát meddőnek ítéli: hiszen még ha lehetőségünkben állna is, hogy az isteni személy lényegéről szóló igazságot megismerjük, akkor sem tartozna az üdvözülésünket előmozdító dolgok közé, mert Isten igéje erről a kérdésről nem szól. „Ha ez kifeshetetlen zürzavar, tudniillik az egy állatu Istenről, három személyről és a Szentléleknek vélekedő származásáról volna az idvességnek úta helyheztetvén, senki eddig nem idvezülhetett volna, mert ezekről mind disputáltak eddig és disputálnak és a dolog mégis a bírónak ítéleti alatt vagyon és leszen.” (92.)

Dávid Ferenc, aki a gyulafehérvári vallási vezetőkkel együtt az adott államalukulat adottságait figyelembe véve kívánta bevezetni tanítását, következetes biblicizmusában az igaz anyaszentegyház helyreállításában nem tulajdonított szöterológiai jelentőséget a városi létformának. Dávid nézeteivel Heltai Gáspár 1567, a *Rövid magyarázat* megjelenése előtt megismerkedhetett, nem csupán a prédikáció, hanem írásban nem rögzülő beszélgetések és viták során is. Úgy vélem, egyrészt a közösség megosztottságának láttele, másrészt a magisztrátus világi politizálása riasztotta el.

Áttérésének rajza mellett ugyanolyan fontosak a fabuláskönyv értelmezéséhez nyert szempontok. A bibliai humanisták Erasmust követő reflexióiban a fabula az adagiumokhoz hasonlóan a prófétai és evangéliumi példázatos beszéd közelébe került. Az erudíciót és a kegyességet kiegyenlítő szemlélet érvénytelenné vált a protestantizmusban, ám a prisca theologia elemeitől megfosztott fabula az isteni

bölcsességgel szembeállított *sensus communis* műfaja maradt. A latin erazmis-ta és protestáns-humanista gyűjteményeken alapuló németországi evangélikus verses fabulaszerzők német átdolgozásai az olvasók figyelmét az elbeszélés mód változatosságával igyekeztek lekötöni¹¹. A letisztult szerkezetű, a hivatalban való munkálkodást, az Isten által kijelölt helyen való megmaradást sokféleképp tanácsoló *Száz fabula* tudatosan a *sensus communis* műfaját állítja szembe Dávid Ferenc biblicizmusával: a városnak mint üdvközségnek a Szentírás tekintélyét szinte megközelítő igazolását adja.

Csilla Utasi

THE SZÁZ FABULA (HUNDRED FABLES) OF GÁSPÁR HELTAI: DEFENCE OF CIVIC MENTALITY

The paper discusses the role of Gáspár Heltai in denominational controversies in Kolozsvár from 1566 to 1570. The author interprets the attitude of the collection of Aesopian fables, edited by Heltai in 1566, as representative of late medieval civic mentality. The city was understood by the burgher population of the period as *corpus humanum* in small, as a social form of salvation. The author holds the opinion that the confrontation between Gáspár Heltai and Ferenc Dávid, the Antitrinitarian leader was caused not only by differences in their theological views, but it can be also attributed to the fact that Dávid in his emphatically Bible-centred sermons and polemical works attributed not the same importance to civic organization in salvation as Heltai.

¹¹ Az 1500 táján Hessen tartományban született, Melanchthon és Luther legbensőbb köréhez tartozó, tanárként és prédikátorként működő, a felekezeti polémiákban erőteljesen részt vevő Erasmus Alberus fabuláiban úgy biztosította az olvasó figyelmét, hogy a mesék cselekményét szülőföldjén lokalizálta és elbeszélését aktualitás utalásokkal telítette. Erasmus Alberus fabuláit ebből a szempontból a következő tanulmány értelmezi: Peter HASUBEK, *Grenzfall der Fabel? Fiktion und Wirklichkeit in den Fabeln des Erasmus Alberus = Die Fabel: Theorie, Geschichte und Rezeption einer Gattung*, unter Mitarbeit zahlreicher Fachgelehrter, hg. von Peter HASUBEK, Berlin, 1982, 43–58.